

Edith Plantier

IK ZAG MIJZELF
IN **LIEFDE**
EN **ROUW**

KRACHT HERVINDEN NA DE
DOOD VAN DIERBAREN

Edith Plantier

IK ZAG MIJZELF IN LIEFDE
EN ROUW

Kracht hervinden na de dood van dierbaren

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

Ten geleide	7
1. Op adem komen in de dunne lucht	9
2. Knoppen die op springen staan	15
3. Wortels in de diepe grond	20
4. Uit staat en stand en woorden losgewoeld	23
5. De vervulling van een goed leven	31
6. De begrafenis	40
7. Het leven moet verder	44
8. Rouwreis naar Indonesië; de wortels van Piet	50
9. Zien als in een donkere spiegel	58
10. De spiegel ziet borstkanker, van generatie op generatie	66
11. De spiegel en de lijdensweg van Mies	76
12. Neef Toon, uitgestelde rouw	86
13. Wat gezegd moest, werd gezegd	90
14. Willem: luister en fluister	96
15. De zorgen vermenigvuldigen zich	108
16. Spiegeltje, spiegeltje, zag je wie het heeft gedaan?	119
17. De dood is geklommen in onze vensters	132
18. Door de dood omvangen	137
19. En ook de zee bestond niet meer	144
20. Hospice Kuria en de Albaroos	157
21. De laatste woorden: boven alles de hoop	168
22. Op het kerkhof: omgewaaide plataan	180
23. Verantwoording	184

1. Op adem komen in de dunne lucht

Het meisje dat begin jaren vijftig van de vorige eeuw werd geboren in een uitgewoond Amsterdams grachtenpand was weliswaar een mooi kind met veel zwart haar, maar bij de geboorte leek het dood. De geboorte was zo moeilijk verlopen dat heden ten dage moeder en kind zeker in het ziekenhuis terechtgekomen zouden zijn. Ze huilde niet zoals het behoort, maar slechts een klein zuchtje was het bewijs dat ze leefde. Er was iets met haar longen. De bezorgde huisarts kwam elke dag kijken, maar hij wist niet wat te doen. Na zes weken begon het kind opeens levendig te worden: de eerste crisis was voorbij. Ik had besloten te blijven leven.

Ik werd geboren nadat mijn ouders al vijf jaar getrouwd waren en ik was het eerste en gedurende lange tijd ook het laatste kind. Ik weet mij wel gewenst, niet gepland. Het grachtenpand waarin wij woonden was van een Joodse familie geweest die tijdens de oorlog was weggevoerd en vergast. Het huis op zich was weliswaar flink verwaarloosd en geheel leeggeroofd toen mijn familie daar kwam wonen, maar wij vonden het bijzonder. Wij woonden er heerlijk, behalve als de riolering weer eens overstroomde tijdens een wolkbreuk en er een meter diep stinkend water met drijvende drollen in de gang stond en de brandweer moest komen om alles leeg te pompen, of als de vissen in de gracht door gebrek aan zuurstof tijdens een hittegolf massaal stierven en boven kwamen drijven. De gracht was dan bedekt door een stinkende zilveren laag van dode vissen. Ik vond dat angstig, een dergelijke kleine natuurramp.

In het spannende souterrain met mysterieuze wandschilderingen – het leek een stripverhaal met padvindsters in de hoofdrol – woonden mijn ouders en ik. Later kreeg ik een eigen grote slaapkamer op de verdieping van mijn grootouders, opa Jacob en oma Dirkje. Ik ergerde mij aan de vochtplekken en het loslatend behang, maar er was geen geld en de muren waren zo hoog, dat zelf klussen niet mogelijk was. Ik had daar de ruimte. Een grote kamer, bijna vier meter hoog en zo groot dat je er in kon dansen. Ik had een oude pick-up en een paar platen met polka's en mazurka's van Chopin en op die muziek danste ik. Op de eerste etage woonden mijn tante Joke, de enige zuster van mijn moeder, en haar eerste echtgenoot Jan, op de tweede mijn grootouders. Mijn tante is na vijf jaar huwelijk gescheiden van haar Jan. 'Ach kind, we pasten toch helemaal niet bij elkaar, dat heb je toch ook wel gezien?' Nee, dat had ik niet gezien, voor dat soort observaties was ik toen echt nog te jong. Ze trouwde met een welgestelde invalide man, die zij leerde kennen in haar werk als fysiotherapeute. Hij leed aan een buitengewoon ernstige vorm van gewrichtsreuma. Toen zij pas getrouwd waren, was hij nog een knappe jonge man op krukken bij wie ik lekker op schoot mocht zitten. Aan het eind van zijn leven was hij volledig vergroeid. Ik heb maar een keer in mijn leven iemand gezien die even vergroeid was als hij: toen ik in een verpleeghuis werkte. Iedereen raadde haar met klem af om met hem te trouwen, maar ze was duidelijk tot over haar oren verliefd op hem. Ik was wél oud genoeg om dat te zien. Naar mijn smaak heeft ze altijd leuke mannen gehad en we hebben tot op de dag van vandaag een goede band. Een gevleugelde uitspraak van ons is altijd: 'We waren al gek op elkaar toen jij nog niet rijk was en ik nog niet beroemd.' (Of omgekeerd.) Gevolgd door: 'Gekkie.'

Ik heb mij binnen deze grootfamilie altijd zeer geliefd ge-

voeld. Omdat ik het enige kind was in huis, kon ik altijd overal terecht. Mijn vader en moeder gedroegen zich alsof ze mijn broer en zus waren en buitenstaanders wisten niet wie nu eigenlijk mijn ouders waren. Temeer omdat mijn tante zowel als mijn vader en ik gedurende lange tijd hetzelfde roodblonde haar hadden. Maar opa Jacob, die er jong en fris uitzag voor zijn leeftijd, bracht mij meestal naar school.

Ik ben verdwaald in de generaties. Als mijn grootmoeder Dirkje het over haar kinderen had, zei ze in één adem ‘Joke-Mies-Edith’, alsof ik haar jongste dochter was in plaats van haar kleinkind. Ondanks de economische crisis van destijds werd er bij ons veel gelachen.

Mijn vader Willem had toen ik klein was een winkel – *Boutique* zou je dat tegenwoordig noemen – waarin hij zelf ontworpen en zelfgemaakte tassen en lederwaren verkocht. Mijn ouders hebben steeds enkele exemplaren bewaard. Het is jammer dat het leer aan het vergaan is, want de tassen zien er door hun sobere elegantie helemaal eigentijds uit. Je zou er zo mee weglopen.

Ik vond het in zijn winkel gezellig, spannend maar ook veilig. Nog altijd brengt de geur van leer mij in een goede stemming, laat staan een stukje bont. O, wat heerlijk, al mag je dat tegenwoordig niet meer zeggen. Omdat Willem weinig zakelijk inzicht had en omdat mensen na de oorlog liever tassen van kunststof kochten, ging zijn fabriekje failliet. Hij ging eerst werken als postbode en kwam al snel terecht bij de postale recherche. Van hem heb ik het onzakelijke, maar ook een artistieke en nieuwsgierige aanleg. Mijn moeder kan goed met geld omgaan en is wel zakelijk. Nadat mijn vader failliet is gegaan, is zij gaan werken als directiesecretaresse. Dat is ze tot aan haar pensioen blijven doen. Ze leek in die tijd op Grace Kelly en zetelde als een koningin in de

directiegang van een grote verzekeringsmaatschappij. Van haar heb ik vooral een ijzeren doorzettingsvermogen geërfd. Van beiden erfde ik een 'gezonde' argwaan.

Na haar huwelijk ging mijn tante Joke met echtgenoot no.2, Eef, elders in Amsterdam wonen, waar ze haar enige dochter Eveline kreeg, die zeven jaar jonger is dan ik. De verdiepingen schoven op en opa Jacob had het hele souterrain ter beschikking voor zijn praktijk als heilgymnast-masseur. Ik verbaasde me over de vele ongelukkige mensen die daar kwamen, ongelukkig naar lichaam en naar ziel. 'Kracht naar kruis', de tegeltjeswijsheid van die tijd, bleek voor veel mensen niet op te gaan. Ze kregen het na de oorlog financieel misschien langzamerhand beter, maar sommigen werden gekweld door pijnen en angsten, door spoken in de nacht en door steentjes in hun ziel overdag. Enkelen waren zelfs zo bang voor het leven dat ze kozen voor de dood. Depressie was aan de orde van de dag en we konden er niets aan doen! Wij stonden aan de kant en riepen tegen de stormen in: 'Houd alsjeblieft moed!' En wat waren we moe 's avonds.

Tegelijkertijd was ik in die tijd zelf heel veel ziek. Het ergste waren de longontstekingen, waarvan een dubbelzijdige longontsteking mij weer op de rand van de dood deed balanceren. Ik was toen vier jaar oud. Een ouderwetse crisis. Toen ik daar weer uit terugkeerde en in mijn bedje ging staan, was oma Dirkje druk in de weer met verkoelende eau de cologne. Van het ene moment op het andere was ik beter. Ik zag mensen schaatsen op de gracht voor ons huis! Ik dacht dat ik in een andere wereld terecht was gekomen! Een wereld die ik nog niet kende. Het Nederlandse winterlandschap had ik zo extreem nog niet eerder meegemaakt.

Ik werd ook geplaagd door middenoorontstekingen. Keer op keer werd ik onderzocht hoe ik toch aan een dergelijke slechte

weerstand kwam. Ziek zijn vond ik zonde van de tijd en oma Dirkje moest mij tot geduld manen om voldoende uit te zien. Het ging goed op de lagere school en ik ging er graag naar toe.

Antibiotica bestonden nog niet en waren pas in opkomst. Ook de kennis van afweerstoornissen in het menselijk lichaam was nog vrijwel afwezig. De dood was een taboe. Aangezien veel oorlogsveteranen na de Tweede Wereldoorlog getraumatiseerd thuis kwamen, begon de psychiatrie en later ook de theologie zich te bekommeren om goede begeleiding van deze mensen.

De krant schrijft naar aanleiding van een Kaski-onderzoek: 'De dood is nog steeds een taboe in Nederland. Twee van de drie Nederlanders bezoeken nooit het graf van dierbaren en praten nimmer met familieleden over hun eigen dood en het afscheid daarna. Vier van de vijf zetten uitvaartwensen niet op papier.' Ik vind het onzin om op deze gronden vol te houden dat de dood nog steeds werkelijk een taboe zou zijn in Nederland. Het gaat hier eerder om het regelen van zaken en om conventies.

Kijk maar naar de televisie, waar je in zogenaamde actiefilms de meest bloederige moorden in close-up te zien krijgt. Kijk maar naar de vloedgolf aan boeken. *Eindeloos bewustzijn* van Pim van Lommel staat boven aan de lijst van bestsellers. In dit boek zal ik overigens geen aandacht besteden aan zijn denkbeelden.

Kijk maar naar het bericht in *Trouw* van 31 januari 2009: je kunt in een lijk-kist gaan liggen om vast te ervaren hoe dat voelt. Je kunt nog een foto van jezelf in die kist laten maken ook. Een spel met de dood, zoals men dat tijdens de Romantiek ook speelde.

Maar als iemand mij vraagt of wij nu ook met het sterven om kunnen gaan, moet ik zeggen: 'Nee, lang niet altijd.' Ik heb

ervoor gestudeerd, ik heb een proefschrift geschreven over het werk van Elisabeth Kübler-Ross en toch zit ik af en toe met mijn handen in het haar wanneer het om mijn eigen gevoelens en gedrag gaat.